

Bilim, Eğitim ve Düşünce Dergisi

Ocak 2005, Cilt 5, Sayı 1, Sayfa(lar) 03

[PDF] [Editöre E-Posta] [Yorumlar]

Bilim Tarihi Nasıl Yazılmamalı

Doç.Dr.Adnan Gümüş

Ç.Ü.Eğitim Fakültesi Felsefe Grubu Eğitimi ABD

Bu makalede Ankara Üniversitesi Dil-Tarih ve Coğrafya Fakültesi kökenli S. Tekeli, E. Kâhya, M. Dosay, H. G. Topdemir, Y. Unat, A. Koçaydın'ın "Bilim Tarihine Giriş" (Ankara, Nobel, 1999) kitabı değerlendirilecektir. Bu kitabın önemi; DTCF'deki ilgili kürsü ve yazarların Türkiye'de Bilim Tarihi'nin kurucusu ve ana temsilcisi niteliğinde iddialı bir konumda olmalarından gelmektedir. Kitap 12 sayfası kapak ve önsöz olmak üzere toplam 463 sayfadan oluşmaktadır. Konular biri doğrudan Osmanlılara ayrılmış olan 5 bölüm (dönem) altında ele alınmakta; ana başlıkları şu şekilde dağılmaktadır:

Kapaklar ve Önsöz	I-XII
1- Birinci Bölüm	1-120
Eskiçağ	1-17
A.. Yazılı Tarih Öncesi	1
B. İlk Çağlarda Bilim	2-17
1. Çin, Hint ve Orta Asya	2-6
2. Mısır, Mezopotamya ve Anadolu'da Bilim	6-17
Yunan Döneminde Bilim	18-120
A. Hellenik Çağda Bilim	18-82
B. Hellenistik Çağda Bilim	83-102
C. Roma Döneminde Bilim	103-120
2- İkinci Bölüm Ortaçağ	121-248
A. Ortaçağ Hıristiyan Dünyası'nda Bilim	127-150
1. Erken Ortaçağ	127-130
2. Yüksek Ortaçağ	130-142
3. Geç Ortaçağ	143-150
B. Ortaçağ İslam Dünyası'nda Bilim	151-248
1. Doğu İslam Dünyası	153-196
2. Batı İslam Dünyası	197-203
3. Türklerin İslamiyet'e Girişi	204-248
3- Üçüncü Bölüm Yeniçağ	249-304
A. Rönesans	249-270
B. Bilimsel Devrim ve Aydınlanma Çağı	270-304
4- Dördüncü Bölüm Osmanlılarda Bilim	305-360
A. Gelenekçi Dönem	307-326
B. Yenilikçi Dönem	327-360
5- Beşinci Bölüm Yakın Çağ	361-426
A. Batı'daki Bilimsel Gelişmelere Genel Bir Bakış	361-418
B. Cumhuriyet Dönemi'nde Türkiye'de Bilim	418-426
Kaynaklar ve Dizin	427-451

Kitabın Amaç ve Yaklaşımı

Yazarlar; önsözde yaklaşımlarını aktarmakta ve bilim tarihini "bilimsel bilginin gelişim sürecini inceleyen bir araştırma etkinliği" olarak tanımlamakta ve kitabın amacını şu şekilde ortaya koymaktadırlar. Bilim tarihi "tarihi bilgilerden yararlanarak"

- Bilimsel kuramların doğuş ve yayılışını,
- Bilginlerin düşünce biçimlerini,
- Bu düşüncenin kurumların gelişim sürecine etkisini,
- Bilimsel bilginin felsefe, din, sanat gibi düşünsel etkinliklerle ilişkisini,
- Teknik bilginin oluşumuna etkisini,
- Bireylerin günlük yaşamlarındaki değerini ve önemini"

tanımak ve tanıtmak (XV). Devamında buluşların "kesin ve değişmez gerçekler" olduğu yanılgısından uzak durulması gerektiği; bilim tarihinin bilim felsefesi, bilim sosyolojisi ve bilim psikolojisiyle desteklenmesi gereği hatırlatılmaktadır. Bilim Tarihi'nin ana kurucusu olarak G. Sarton, Türkiye'de ise onun öğrencisi A. Sayılı'nın adı anılmaktadır (XVI-XVII).

Kitabın iddialı amacı, özellikle Osmanlılarda, Ortaçağ İslam Dünyasında ve Türkiye Cumhuriyet Döneminde "**Türklerin bilime yapmış oldukları katkıları**" anlatmak ve "**Türklerin genel bilim tarihindeki yerini daha iyi kavramak**" (XVII), kavratmak olduğu ifade edilmektedir.

Kitapta Yer Alan Bazı Temel Savlar

- Burada, tek tek bilginlerle ilgili değerlendirmeler değil, kitapta yer alan ana bölümler ve yazarların bu dönemlerle ilgili, dolayısıyla bilim tarihi üzerine temel savları sırasıyla aktarılacaktır.

I- Birinci Bölüm (1-120)

A. Eskiçağ

1. Yazılı Tarih Öncesi (1)

Daha başından itibaren kitap, ana amacına uygun bir şekilde "Türkleri" tanıtmaya çalışmaktadır. Birinci bölüm Ortaçağ'a kadar geniş bir yelpazeyi oluşturmakta, ilk başlığı "Yazılı Tarih Öncesi" sadece bir sayfa olup Orta Asya'da Yaşayan Türk Uygarlığı ile bitirilmektedir (s. 2).

2. İlk Çağlarda Bilim (2-17)

Bu bölüm tekrar "Çin, Hint ve Orta Asya" ile "Mısır, Mezopotamya ve Anadolu'da Bilim" (6-17) olarak iki alt başlığa ayrılıyor. İlk çağda da Orta Asya'ya özel bir önem verilmekte; M.Ö. 8 bin ve daha eskilere giden uygarlık yolculuğunda çeşitli madenlerin bulunması ve kullanılması, bitki ve hayvanların evcilleştirilmesi ile M.Ö. 2800 civarında "**tekerlekli arabanın**" icadından söz edilmektedir (s. 5). M.S. 800'lere kadar ilkçağ getirilmekte ve Uygarların tahta kalıplarla kitap yazımında Gutenberg'den çok önceleri **basım/matbaa tekniğini** geliştirmiş olduğuna dikkat çekilmektedir (s. 6).

Mezopotamya uygarlığı ve cebir, arada uzun zaman dilimleri olmakla birlikte (!) **İbn Türk ve Hârizmî'nin denklemleri** yeniden irdelenmesiyle bitirilmekte; İslam Dünyası Mezopotamya ile Batı arasında köprü rolünde değerlendirilmektedir (s. 13). Anlaşılan geniş yer verdikleri Hellen ve Hellenistik Dönemi, köprü olmaya pek uygun görmemektedirler.

B. Yunan Döneminde Bilim (18-120)

1. Hellenik Çağda Bilim (18-82)

Hellenik çağda bilimsel gelişmenin kaynağı Hellenler değil, Fenike, Mısır, Anadolu, Filistin uygarlıklarının Ege'de buluşmasından, bunun sağladığı uygun ortamdan kaynaklanmaktadır (s. 19). Hatta İran'da Zerdüş, Hindistan'da Buda, Çin'de Lao Tzu ve Konfüçyus da bu sürece etki etmiş; Mezopotamya ve Mısır uygarlıkları da Yunan'a büyük katkı sunmuştur (s.19) -yazarlar nerdeyse aslında bunlar Yunan'ı yaratmıştır demeye getiriyorlar -. Yine de Aristoteles ve Platon'a hakkını teslim ediyorlar (s. 20).

2. Hellenistik Çağda Bilim (83-102)

Hellenistik çağda Doğuyla Yunanlıların buluşmasına dikkat çekilmekte, yine de Mısır, Mezopotamya, İran ve Hint adı altında anılan Doğunun etkisinin özellikle kültür ve edebi konularda olduğu, bilimsel kısmının ise Hellen'den geldiği vurgulanmaktadır (s. 84).

3. Roma Döneminde Bilim (103-120)

Roma'nın çift dilli olduğu, bilim ve felsefe için hem Latince'nin hem de Yunanca'nın kullanıldığı belirtilmektedir. Bu durum 14. yüzyılda Osmanlı'da Arapça kullanımına benzetilmektedir (s. 103). Böylece Osmanlı İmparatorluğunun bilim ve felsefeye özel bir önem verdiği (!) vurgulanmaya çalışılmaktadır. Ancak bir sayfa sonra, Roma'lının bilimde yüksek bir başarı gösteremediği, bunun yönetim işlerinden kaynaklanmış olabileceği ifade edilmektedir (s. 104).

2- İkinci Bölüm Ortaçağ (121-248)

A. Ortaçağ Hıristiyan Dünyası'nda Bilim (127-150)

1. Erken Ortaçağ (127-130)

2. Yüksek Ortaçağ (130-142)

3. Geç Ortaçağ (143-150)

Hemen ilk göze çarpan, bu döneme Hıristiyan Dünyası'na sadece 23 sayfa ayrılırken İslam dünyasına 98 sayfa tanınıyor. Özellikle Türklerin İslamiyet'e girişine özel bir önem veriliyor. Zaten Ortaçağ, kendi ifadeleriyle "yetersiz" anlatılan bir dönemi oluşturmaktadır (s. 121). Kendileri bunu düzeltmeye çalışmakta; "ancak diğerleri kadar önemli olmadığı için Yahudi Dünyası'ndaki gelişmelere temas edilmeyecektir" (s. 121) denmektedir. Ama hemen ardından Yunan-Roma uzlaşması için "burada baskın olan veya süreç içerisinde baskınlaşan birikim, Sami Dünyası'nın birikimi" (s. 102) olduğu iddia edilmektedir.

Bir başka iddia da, bilimsel bilginin *praxis* ile değil, *theoria* ile ilgili olduğu; bu dönemde "doğru bilgi arayışı" yerine "doğru davranış arayışı" geçtiği için bilimin ilerleyemediği vurgulanmaktadır (s. 102). Ancak yine de pratik ihtiyaçlar, belirli bir bilgi arayışını zorunlu kılmaktadır (s. 103).

"Rakipler çoğaldıkça ve güçlendikçe, dindarlar ve ruhbanlar ile bunların savunma ve hatta saldırma eğilimleri artar... Bütün gücünü bu yolda tüketir" (s. 124). Bu Hıristiyanlar için olduğu kadar İslamiyet ve Yahudilik için de geçerli bir ilkedir (s. 124). Özetle bir "savunma/kapanma" dönemidir (!) bu dönem.

Bir başka deyişle, eğer rakip dinler çıkmasa idi, bilim düşüncesi çok daha iyi ilerleyebilirdi(!), yani bütün bir kapanma ve dolayısıyla Ortaçağ herhangi bir dinden dolayı değil, rakiplere karşı savunma ihtiyacından çıkmaktadır.

Bu dönemde "uzlaşma" arayışı "doğru bilgi" sorununa ve bütünlük arayışı "Mutlak Varlık" tartışmalarına katkıda bulunmuştur (s. 125-126). Tümeller sorunsalı özellikle Ockhamlı William'ın (1300-1349) katkılarıyla "nominalistler" lehine çözümlenmiş, bilginin kaynağının gözlem/deney olduğu kabul edilmiş; bilim-din ve felsefe-din çatışması; bir başka deyişle "akıl-inanç uzlaşması, epistemolojik açıdan olanaksız olduğu" için bunların uzlaşmazlığı kabul edilerek veya tümeller tikelden koparılarak sorun çözümlenmiştir (s. 150).

Burada yazarların genel duruşu ile çelişkili bir durum ortaya çıkmaktadır. Eğer sadece bilimsel bilgi aranacaksa, bazen bilimsel olmayan başka tartışmaların da buna önemli bir katkısı olduğu görülmektedir. Bir de tabii, tümelin nesneye aşkın veya içkin olduğu sorunu, yine de bir sorun olarak bugün de devam etmektedir

B. Ortaçağ İslam Dünyası'nda Bilim (151-248)

1. Doğu İslam Dünyası (153-196)

2. Batı İslam Dünyası (197-203)

Fetihler esnasında Bizans ve Perslerle karşılaşan Müslümanlar Abbasiler döneminde bilim ve felsefeden yararlanmak gerektiğini anlamışlardır (s. 151). Hint etkisi de olmakla birlikte özellikle "Batı'dan gelen etki... daha yoğun olmuştur" (s. 151). Dini görüş ayrılıkları nedeniyle Bizans'tan kaçan düşünür ve bilim adamlarının bunda katkısı büyüktür (s. 151). Çeviri faaliyetleri büyük katkıda bulunmuş; Harun Reşid ve Memûn gibi vezir ve varlıklı bazı kimseler bu tür faaliyetleri desteklemiştir. Bilgelik ocakları, gözlem evleri ve hastaneler bu sürecin kurumsal ayaklarını oluşturmaktadır. Hastaneler Hint ve Hellenistik etkileri taşımaktadırlar (s. 152-158).

3. Türklerin İslamiyet'e Girişi (204-248)

10. yüzyıldan itibaren İslamiyet'i benimsemeye başlayan Türkler "gerek açmış oldukları bilim ve öğretim kurumları ve gerekse yetiştirmiş oldukları bilim adamları aracılığıyla bilimin gelişimine çok önemli hizmetlerde bulundular". Ancak "**Ortaçağ İslam Dünyası'ndaki bilimsel etkinlikleri konu edinen araştırmacıların sağlamış oldukları bilgi birikimi henüz böyle bir değerlendirmeye yetecek düzeyde değildir**" (s. 204). Birinci cümledeki iddiayı ikinci cümle çürütüyor. Var ama bilinmiyor (!). Çok yazık oluyor tabii ki.

Yine de Selçuklularda Medreselerin açılması önemli bir evreyi oluşturmaktadır. Ancak bu da Nizamü'l-Mülk'ün bilime saygısı ve Alp Arslan'ın inayetine bağlıdır (211).

Yazarlar gerilemeyi ise şu nedenlere bağlamaktadır: (1) "Birlik ve bütünlüğün" kurulduğu dönemlerde bilimsel etkinliklerin arttığını; çatışma dönemlerinde ise azaldığını; (2) Moğollar ve Avrupalı Hıristiyanların çekememezliği, buna karşı savunma ihtiyacının artması; (3) **Yunanlıların kötü etkisi sonucu bilim ile felsefeyi, kelamla felsefeyi ayıramamaları**; (4) Akli ve nakli ilim taraftarlarının birbirine üstünlük sağlama uğraşları; oysa böyle bir akıl-inanç çatışmasının anlamsız olduğu (s. 248). Hem inanç oracıkta olduğu gibi duracak hem de ilerleme sağlanacak(!). Japon modeli olacak bu; refahla, dirlik-düzenle bir bağ kuruluyor ama belli belirsiz bir bağ bu.

3- Üçüncü Bölüm Yeniçağ (249-304):

A. Rönesans (249-270)

B. Bilimsel Devrim ve Aydınlanma Çağı (270-304)

Yazarlara göre "Rönesans", bir öncekine karşı olduğu için olmuştur. "**Herkes bilir ki her nesil bir öncekine karşı şu veya bu ölçüde tepki gösterir; her dönem bir öncekine karşı yapılmış bir başkaldırıdır ve bu böyle devam eder**, ancak Rönesans'da yapılan başkaldırı, diğerlerine göre daha sert olmuştur" (s. 250). "Şu veya bu ölçüde" "bir başkaldırı". Bilim tarihine büyük bir kuram eklenmektedir. **Bir öncekine başkaldırı dönemi.**

Ortaçağ "**yeniliklere karşı korku**" dönemi iken "yeniliklerle sık sık karşılaşmaya başlayınca" bu korku yenilmiştir; Rönesans yeniliklere karşı korkunun yenilme çağıdır (s. 250).

"Bilim alanında yapılan yenilikler devrim niteliğindedir... Yenilikler çoğu kez öyle olmuştur ki o döneme Yeniden Doğuş ya da Rönesans değil, Gerçek Doğuş, Yeni Bir Başlangıç demek gerekir". "Bu yenilerin başında coğrafi keşifler gelmiş", "eğitim alanında da kendini belli etmiş" (s. 250).

Bu döneme coğrafi keşiflerin önemli etkisi olmuştur. Ancak "matematiksel çalışmalar, coğrafya alanında olanlar kadar göze görünür olmasalar da, aslında daha da önemlidirler; çünkü **matematikçilerin yaptıkları saf gerçeğin keşfidir ve bunun sınırsız bir kapsamı bulunmaktadır**" (s. 251).

Bir önceki bölümde rekabet kapanmaya sebep gösterilirken bu kez yenileşmenin gerekçesi olarak sunulmaktadır: "ulusların amansız rekabeti, denizciliği geliştirmiş ve yolculukların daha doğru rotalarda yapılmasına olanak tanıyıp, tehlikeleri en aza indirmeye yarayacak fiziksel bilimlerin ilerlemesini desteklemiştir" (s. 252).

Yazarlar, tipografinin ve gravür sanatının hem yazılı eserlerin yayılması ve satandartlaşması, hem de illüstrasyonlar yoluyla daha eğitici-öğretici olduğunu belirtmektedir (s. 253). Sanat ve edebiyattaki gelişmeler bu süreci daha da destekleyici olmuştur. Ayrıca hümanist anlayışın gelişimi ile bu dünyadaki insan merkeze alınmaya başlamıştır (s.254).

Tüm bunlara rağmen Ortaçağ'ın bazı etkileri de sürmüştür, örneğin Leonardo tüm büyüklüğüne rağmen "matbaa ve gravüre ilgi göstermemiştir" (s. 253).

"16. yüzyılda Dünya daha hızlı değişmeye başlamış ve bu değişmelerin matematiğin gelişimi üzerindeki etkilerini izlemek daha güç hale gelmiştir. **Yeni bir dünyanın açılması ticari matematiğe ilgiyi artırmıştı.** O zamanla kadar ikinci derece denklemleri tamamıyla, üçüncü dereceden denklemlerinin de bazı özel durumları koni kesitleri yardımıyla çözülmüştü (Ömer el-Hayyam'ın çözümleri gibi).... **Dördüncü ve daha yüksek derceli denklemlerin çözülme zamanı gelmişti...**" (s. 254).

Bu dönemin bir özelliği de, bilim akademilerinin yaygınlaşarak bilimin kurumsallaşmaya başlamasıdır (s. 270).

Rönesans ve Aydınlanma bir akıl çağıdır; "Kant'a göre, insan içinde bulunduğu olumsuz duruma aklın kendisi yüzünden değil, onu kullanmaması yüzünden düşmüş ve insan şimdiye kadar aklını kendi başına kullanamamış, hep başkalarının kılavuzluğuna gereksinim duymuştur. Bu yönüyle **Aydınlanma'nın, Ortaçağ düşüncesine ve yaşam anlayışına karşıt bir dünya görüşü olarak ortaya çıktığı**

görülmektedir... Akla, bilime ve ilerlemeye büyük bir güven..." (s. 302-303).

4- Dördüncü Bölüm Osmanlılarda Bilim (305-360)

A. Gelenekçi Dönem (307-326)

Yeterli kanıtın bulunmadığı bir dönem de Osmanlı. Umarız bundan sonra tamamlanır da, Osmanlı'nın bilimsel dehası konusunda hepimiz aydınlanır ve büyük bir sıkıntıdan kurtuluruz: "Osmanlılar döneminde yaşamış olan Türk bilginlerinin bilimsel faaliyetleri hakkındaki bilgilerimiz yeterli değildir. **Çoğu, zamanın bilim dili olan Arapça ile yazılmış bilimsel eserlerin büyük bir kısmı henüz incelenmediği için, Osmanlı bilim tarihine ilişkin genel yargılarda bulunmaktan şimdilik kaçınmak gerekir**" (s. 305) –aslında yazarlar Türk Bilim Tarihçilerinin Arapçalarının biraz kıt olduğunu söylemek istiyorlar-.

Gerçi Arapça ve Araplarla etkileşim de pek hayırlı sonuçlar doğurmamaktadır: "**Türkler**, daha Selçuklular döneminde, belki de daha öncesinde **İslam medeniyetiyle ve bu medeniyetin genel gelişim seyriyle bütünleştikleri için**, 12. yüzyıldan sonra giderek önemini ve değerini yitirmeye başlayan **bilimsel yaratıcılığın düşüşünden kısmen de olsa etkilenmişlerdir**" (s. 306). Gerçi yazarlar, bir önceki bölümde 10. yüzyıldan itibaren İslamiyet'i benimsemeye başlayan Türklerin "gerek açmış oldukları bilim ve öğretim kurumları ve gerekse yetiştirmiş oldukları bilim adamları aracılığıyla bilimin gelişimine çok önemli hizmetlerde bulunduğu" (s. 204) iddiasını da unutmaktadırlar–bu kadar hata kadı kızında da bulunur-.

Yine de "**gerek Osmanlı sahasında ve gerekse bu sahanın dışındaki sahalarda bu düşüşü durdurmaya çalışan** Nasîrüddin el-Tûsî gibi, Uluğ Bey gibi ve Takîyüddîn ibn Maruf gibi çok değerli bilginler yetişmiştir; ancak bunların çabaları **bilimsel etkinliklerin gerileyişini, yavaşlatmaya yetmiş olsa bile, durdurmaya yetmemiştir**" (s. 306). "Bu sahanın dışındaki sahalarda" neresi bilemiyoruz ama iyi mücadele ettiklerini öğreniyoruz.

Yazarlar, Osmanlılarda çalışmaların çoğunun "yenileyici değil, yineleyici" olduğu ve giderek 14. yüzyıldan sonra "İslamiyeti koruma ve yayma görevini üstlenen Osmanlıların" 17. yüzyıldan sonra Hıristiyan Avrupa önünde başarısız kaldığı ve onların etkisine girildiği savında bulunmaktadır (s. 306). Görüldüğü üzere aradan geçen 300 yıla rağmen, sorumluluk Osmanlı da değil, İslamiyet'tedir.

Bilimsel kurumlar olarak Medreseler, Hastaneler ve Gözlemevleri sayılmaktadır (s. 307-310).

B. Yenilikçi Dönem (327-360)

Bu kez yazarlar, görüş değiştirerek bir önceki alt başlıktaki değerlendirmelerle ters düşmekte ve tekrar İslam Uygarlığı öne çıkarılmakta; özellikle ileri olması yüzünden Osmanlı'nın Avrupa'yı izleme gereği duymadığı belirtilmektedir: "**Ortaçağ İslam Uygarlığı'nın zengin mirasına sahip olan Osmanlılar**, kuruluşlarının ilk yüzyıllarında Avrupa'dan geride değillerdi. Ekonomik durumları iyi idi, güçlü bir orduya sahiptiler ve savaşlardan galip çıkıyorlardı. Bu dönemde Osmanlıların Avrupa bilimine ve teknolojisine ihtiyacı olmadığından, ona ilgi göstermediler. Ancak bu tavır, **Rönesans'ın önemini anlamamasına ve 16. ve 17. yüzyıllarda Avrupa'da bilim, teknoloji ve sanayi alanlarında kaydedilen büyük gelişmelerin değerlendirilememesine sebep oldu...**" (s. 327).

Osmanlı'da matbaanın kurulması, mühendishaneler ve gözlemevleri önemli kurumlar olarak yenilikçi döneme örnek sayılmaktadır (s. 327-336).

5- Beşinci Bölüm Yakın Çağ (361-426)

A. Batı'daki Bilimsel Gelişmelere Genel Bir Bakış (361-418)

Bu bölüm 19. yüzyıldan başlatılıyor. Bu bölümde isimler yerine genelde matematik ile birlikte doğa bilimleri alt başlıkları seçilmiş ve bilgisayar başlığına kadar getirilmiş. İsim olarak matematikte üç (C.F. Gauss, E. Galois, H. Poincaré), biyolojide bir kişinin (C. Darwin) ve bir de "**Batı'da Bilim Tarihi Çalışmalarının Kurumsallaşması (416-418)**" alt başlığında George Sarton'un adı geçiyor.

Sanki bütün kitap bir vefa borcu için yazılmış. Kitabın girişinde yazarların kendilerine ait değerlendirmelerle George Sarton'un düşünceleri arasında büyük bir paralellik var. Pozitivist bir anlayış içinde. Aydın Sayılı'nın hocası konumunda. Ancak Sarton'un kendi fikir hocası olduğu söylenen Auguste Comte'a kitapta yer verilmiyor.

19. yüz yıl ile birlikte toplumsal tarih ve felsefede, daha da ötesi sosyal bilimlerin tüm kollarında en önemli başlangıçlar ve hızlı bir gelişim geçirilmiş durumda. Ancak kitapta ne iktisatçılardan, ne arkeoloğlardan, ne de sosyolog, antropolog, psikolog veya tarihçilerden söz ediliyor. Varsa yoksa bu dönemin tek sosyal bilimcisi George Sarton.

B. Cumhuriyet Dönemi'nde Türkiye'de Bilim (418-426)

Sadece Atatürk'ün pozitivist anlayışından söz edilerek kurumlara geçiliyor. Hocaları George Sarton'un sözünü tutmuyorlar. Siyasi tarihe önem veriyorlar.

Bilimsel Kurumlar (419-422):

Kurumlar arasında Türk Dil ve Türk Tarih Kurumu'nun (bugünkü adıyla Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu'nun) dahi adı geçmiyor. Kitabın ne kadar çala kalem yazıldığı bir kez daha gün yüzüne çıkıyor.

Bilim Adamları (422-426):

Bir bilim tarihçisi olan Aydın Sayılı'ya özel bir yer ayrılırken ve onunla kitap sonlandırılırken Şevket Aziz Kansu'dan, Fuat Köprülü'den, Mustafa Akdağ'dan, Muzaffer Şerif, Pertev Naili Boratav, Cemal Yıldırım'a kadar pek çok tarihçi ve sosyal bilimci görmezden geliniyor.

Genel Bir Değerlendirme

Tekeli ve arkadaşlarının "Bilim Tarihine Giriş" kitabı ne ontolojik, ne de yöntemsel bir duruşa dayanmaktadır. Ayrıca teknik olarak ne kaynak analizi, ne bağlam analizi, ne içerik çözümlemesi, ne de yorumlama (tefsir) açısından gerekli ve yeterli bir bakış açısı ve irdeleme derinliği taşımaktadır. Dahası çeşitli bölümler ve değerlendirmeler arasında, pek çok birbiriyle tutarsız görüş ve ifade yer almaktadır.

Dil ve araştırmacı görmezden gelinmekte, bütün kitap boyunca salt "bilim adamı" olarak tikel bir varlık alanı öne çıkarılmaktadır. Bu bilim adamlarının neden alındığı ve bazılarının neden dışarıda bırakıldığı ile ilgili hiçbir ölçüt verilmemektedir. Bilim ve tarih anlayışının, dolayısıyla kuramın unutulduğu bu durumda, bilim tarihinin imkanı da ortadan kalkmakta; geriye basit bir kronolojik sıralamayla "bilim adamı" sıfatıyla ele alınan "rahmetlilerden" bugüne kalmış belgeler, bir miktar da bunlarla ilgili biyografik notlar her hangi bir teori/paradigma esas alınmadan, dolayısıyla yöntemsiz bir şekilde yan yana dizilmektedir. Aslında bu durum, açıkça belirtilmese de pozitivist bir yaklaşımı benimsedikleri hissi uyandıran yazarların, pozitivist yaklaşıma da hakim olamadıkları; "hayatta en hakiki mürşit ilimdir" düsturuna dayalı metodolojileri/metotları da ihmal ettikleri izlenimi yaratmaktadır.

Bilim tarihi, basit bir malzeme toplayıcılığı ya da paleantropologun kafa taşı toplaması gibi bu kez de bilgi kalıntılarının üst üste yığılması olarak algılanmaktadır. Tabii bir de, ideolojik görev öne çıkarılmakta bütün kitap boyunca "Türklerin katkısı" kavratılmaya çalışılmaktadır.

Bir kez daha tekrarlırsak kitabın önsözünde belirtilen "bilimsel bilginin gelişim sürecini inceleyen bir araştırma etkinliği" yerine getirilememekte;

- Bilimsel kuramların doğuş ve yayılışını,
- Bilginlerin düşünce biçimlerini,
- Bu düşüncenin kurumların gelişim sürecine etkisini,
- Bilimsel bilginin felsefe, din, sanat gibi düşünsel etkinliklerle ilişkisini,
- Teknik bilginin oluşumuna etkisini,
- Bireylerin günlük yaşamlarındaki değerini ve önemini okuyucuya gösterememektedir.

[[Başa Dön](#)] [[PDF](#)] [[Editöre E-Posta](#)] [[Yorumlar](#)]

[[Yazım Kuralları](#) | [Editörler](#) | [Dergi Hakkında](#) | [İçindekiler](#) | [Arşiv](#) | [Yayın Arama](#) | [Ana Sayfa](#) | [E-Posta](#)]